

opert het vraag-
ingewijk-
principe is: de
in die gemeen-
st in loondienst
eld en daarom
juist bij een on-
t, nemen wij b.v.
cht, dit het een-
t. Dan zou zich
rdig en als con-
overeenkomstig
waard zijn dan
vijen in betrek-
baas met één
an, dat men dit
st het best ver-
mingen in hun
Bij die groote
ft men kapitaal-
en, adjunct-di-
urs, chefs, fak-
laboratorium-
rmede medewer-
steld het begin-
nap, dat zich dit
j zulk een inge-
en van betrok-
p gedeeld wor-
van bedrijfsge-
le heer Ruppert
ivé-onderneming
opperbest, dat
schap juist zoo
waar de privé-
ls, in de klein-
de klein-
patroon met
ie onderneming
reddeggenschap
eld komt daar
ardoor, dat die
is, doorgaans
verk het sterkst
or, dat er geen
arbeider in die
juist daar wel-
van het werk,
éénen baas b.v.
tiger dan wan-
er honderd of
kort schiet en
jkheden vinden
dat wij bij die
t direct gecon-
cisch van de
wij door geen
an onzen naas-
met schijn des
ismus het ver-
oek kent en ook
eren en knech-
heeft over den
der, wat diens
t dat de knecht
en de zaak van
oon en de zaak
t dan ook zijn
over de vraag
ouden met een
gen heeft ten
oon of de be-
weet, dat zulk
n kant zou be-
de bevoegd-
ke zou zijn het
id komen tegen
l waar zou zijn,
leeft op mede-
een bedrijfs-
fsgemeenschap
zowel van de
t, daar is dan
n welke andere
t. En wanneer
in medezeggen-
e onderneming,
tan nog alleen
en, terwijl men
t op de vlakte
ht te zijn, dan
e, dat er iets
it gestelde be-
maar niet zoo
ft dat beginsel
die mede-ver-
de-zeggenschap
isch van naas-
elt, of als eisch
als de profes-
al het verdied-
ik nader onder
dit alles niets
uitbreken van
ning en dus in

het bedrijfsleven. Wij betreuren het daarbij ten zeerste, dat wij de aanwijzingen voor het bestaan van deze crisis nog wel op Christelijk erf moeten aantreffen en aanwijzen. Zoowel voor hen die als ondernemer of als werker in ondergeschikten loondienst hierbij rechtstreeks zijn betrokken, alsook voor de geestelijke leiders van ons volk blazen wij dan ook te wapen om hente te bewegen front te maken tegen deze revolutie, wier verraderlijk karakter juist daarin is gelegen, dat zij niet in de gesproken laars van het roode leger, maar op zachte kousenvoeten op ons komt aansluipen.

P. GROEN.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Elke ernstige historicus, dus zegt de Weensche professor Bertalanffy in zijn „Das biologische Weltbild“, van welk werk ik in een vorigen brief tot u sprak, elke ernstige historicus moet tot de erkenning komen, dat elke tijd zijn eigen wereldbeeld heeft, dat door heel het leven heen gelijke opvattingen omtrent wereld en leven en doel werkt; ook in wetenschap en kunst. Hij teekent dan eerst het wereldbeeld, dat de achttiende en negentiende eeuw beheerschte en reeds daartoe vanaf de zestiende eeuw, toen de mensch der wereld zich losmaakte van alle autoriteit.

Hij zou nu het geheim van het leven vinden, komende in zijn voortgaande analyse eindelijk tot het allerkleinste en ondeelbare, het individu. Het atoom. Elk ding, elk levend ding ook, werd nu gevormd door een bepaalde structuur van atomen en cellen, die men gelijk kon stellen met de machine. Alles doode stof, materie, aan de wetten der scheikunde onderworpen, maar „levend“ in een bepaalde samenvoeging van atomen. Het dier een machine, levend naar mathematische wet. De mensch een machine. En nam Newton nog aan, dat er een groote ingenieur zou moeten zijn, die de machine in elkaar zette, en wilde men, supranaturalistisch, nog aanvaarden, dat die ingenieur, dien men „God“ noemen kon, bij storing weer zou kunnen herstellen. Darwin vertelde later, dat alles door zuiver toeval werd geregeerd. Er was een gedurige strijd tussen de atomen en cellen, maar de sterkste overwon de zwakkere, en het nuttige zegevierde over het schadelijke. En daar had men dan de evolutie, de verklaring van alle leven.

Welnu — deze opvatting van het leven vond men op alle levensgebied. Dit wereldbeeld beheerscht alle leven. En zoo legt Bertalanffy niet alleen nauw verband tussen Darwin en Malthus, maar ook tussen Darwin en de liberale economie van de Manchester-school. Hij had verder kunnen gewagen van 't liberale atomistische staatsbeeld met zijn soevereine atoom, het individu; zijn staat, zooals Da Costa 't zei: veel zielen op een stuk grond; zijn algemeen stemrecht, zijn wereldpolitiek ook, die de zwakken bedreigde en de sterken de eere gaf.

Nu was er naast deze mechanische opvatting van het leven ook een andere, de vitalistische. Als natuurkundige moest hier genoemd Driesch, als wijsgeer Nietzsche.

Driesch toch had tegen de opvatting, dat alle levend ding een machine zoude zijn, groot bezwaar.

Voor eerst is er, zoo merkte hij op, in elk levend organisme een kracht tot herstel na storing. Zoo iets als de gewone menschen zeggen: de natuur moet u genezen.

Welnu, een machine repareert zich zelve niet.

In de tweede plaats ontstaat een machine ook niet door een toevallig samenlopen van de onderdelen en deze niet door een zich uit eigen kracht bij elkander voegen van atomen. Dat zei Newton ook reeds.

Dat is niet zoo met een locomotief en minder nog bij een mensch.

In de derde plaats vond Driesch, dat, als hij de kiemcel van een zee-egel splitste, er geen twee halve diertjes opgroeiden, maar uit elk stuk een volkomen zee-egel. Deel nu eens een machine midden door, zijn er dan twee volledige machines?

Dat kan dus niet. Daar moet dus in elk atoom, in elke cel, een innerlijke drijfkracht zijn, een „ziel“, of wil men naar het woord dat Aristoteles vond: een entelechie.

Een levende kracht eigenlijk in alle doode en levende dingen.

Zoo iets als de diepstgezonken heidenen gelooven in het animisme. Of als Bertalanffy zegt: een heil van kabouters. En hij spot er mee, want dit is een mystische verklaring, dus zegt hij, die niets opklaart, en het wereldbeeld ook niet verandert.

Voor al na den eersten wereldoorlog veranderde het wereldbeeld, dat hij het „organisme“ noemt.

Wat ontdekte toch de biologie in haar verder onderzoek?

Allereerst, dat het atoom niet maar een ondeelbaar ding is, zoo iets als een kleine biljartbal, maar een stuk wonderlijk leven, gelijk aan het heelal met zijn zonnen en planeten. Daar is een kern in, als de zon, en de electronen zijn de planeten en zooals het heelal door de onderlinge werking van al de hemellichamen

op elkander in stand en in orde blijft, zoo is het ook met het atoom.

Maar voorts werd ontdekt, dat niet de deeltjes het geheel regeeren, maar het geheel de deeltjes. Daar is maar niet een mechanistische structuur, maar een heel wonderlijke eenheid, die elk deeltje, dat zij aangrijpt, van aard verandert.

Niet het deel, het individu, de enkele mensch, beheerscht het geheel, waaronder ook de sociale organisatie en de staat valt, maar het geheel regeert de deelen. Wij moeten dus letten op wat Bertalanffy noemt de „Ganzheit“, den geheelen samenhang.

En die samenhang is de kiemcel, die alle deelen algeheel vervormt en beheerscht.

Maar om het leven dan te verklaren — en wat is verklaren anders dan dat wij het bijzondere, het enkele, onderschikken aan het algemeene? — moeten wij 't niet zien als mechanisch, doch als dynamisch. Het nieuwe wereldbeeld onderscheidt zich vooral in de aanvaarding van dat dynamische, dat heel het leven gedurig voortstuwt. Waarheen? Wie zal dat zeggen!

Wij laten de leer van Plato en Aristoteles los, maar keeren ons liever tot den ouderen Griekschen wijsgeer Heraclitus. Alles vloeit. Het leven is, als Bergson dat ook leerde, een scheppende levensstroom. Elke tijd een golf, die zich verheft en dan weer neervalt. De stroom gaat door. Heraclitus heeft het goed gezien. Gij kunt u in een rivier niet tweemaal dompelen in hetzelfde water.

En dit nu houdt verband met een nog belangrijker vinding.

Een verandering in wetenschap en leven, die gelijk staat met Kopernicus' ontdekking, dat de zon niet om de aarde, maar de aarde om de zon draait. Want men meende voorheen, dat het leven moest worden verklaard door het prikkel-reflex schema.

Men zag een levend ding in rust, en de beweging werd veroorzaakt door een prikkel en op zoo'n prikkel kwam het antwoord, de reflex.

Ik vertelde U eenigen tijd geleden reeds van deze opvatting, die men in Amerika vooral vindt in het „behaviourisme“.

De verklaring van het leven is heel eenvoudig. Als het oog geprikkeld wordt door er met een veertje aan te komen, dan knipoogt een mensch.

Nu, zoo gaat het heel het leven door. Prikkel-reflex. En zoo verklaart immers Toynbee heel de historie der menschheid. Uitdaging — antwoord. Ik vertelde er onlangs van.

De menschheid, dus zegt hij, lag lul en onbeweeglijk ergens in een vlakte, miljoenen jaren misschien. Maar een zesduizend jaar geleden kwam er dan een prikkel, een stoot, een uitdaging, en het antwoord was een opstaan en toen was de geschiedenis aan den gang.

Ik zei het reeds meer: de wetenschap maakt het den mensch feitelijk veel moeilijker om te gelooven dan de Schrift.

En nergens komt duidelijker uit, dat het niet de schuld van het Woord Gods is, dat de mensch niet de geopenbaarde waarheid wil aanvaarden, maar zijn onwil en anders niets. Zijn boos hart.

Hij gelooft de dolste dingen, als die hem maar steun geven in zijn onwil, om zich voor den Almachtigen God te buigen, en de grootste onnoozelheden wil hij aanvaarden, als hij daarmee meent de eerste hoofdstukken van den Bijbel te kunnen weerspreken.

Heel die uitdaging en antwoord-leer wordt nu, zegt Bertalanffy, door de moderne biologie verworpen.

Want de beweging ontstaat niet eerst door een prikkel, is niet maar een reflex, maar zij is actief, en het actieve is het primaire, het eerste. De beweging gaat van het ding zelve uit, en dat is nu juist het dynamische.

Ten slotte moeten wij dan letten op het feit, dat alle leven wel een systeem, doch een open systeem is. En het is niet het toeval, dat alles regeert, zooals Darwin dat zei, maar daar moet zijn een wet in dien strijd van woorden en vergaan, van leven en dood. Daar is een ordening.

Het leven is tweërlei: allereerst een geschiedenis, maar naar een wet. Een gedurig gebeuren in den levensstroom, waarin het geheel de deelen regeert. Hoe, dat weten wij nog niet.

Maar daar is er ook een geschiedenis. Zoo iets als de dichter Bilderdijk zong: in het verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal.

In den mensch van nu ligt het residu, het bezinksel, van wat in honderden miljoenen jaren geschied is; zooals die mensch in den weg dezer dynamische evolutie is geworden van cel tot visch en zoovoort, tot hij eindelijk zich mensch noemt.

Heel onze cultuur in haar ontwikkeling de eeuwen door is de uitdrukking van een immanente, innerlijke, dynamiek, hoogstwaarschijnlijk een diep tragische dynamiek. Geen toeval, zeker niet, maar een wet voor een drama vol spanning en tragische verwikkelingen.

Van de enkele cel tot de veelcel, en daardoor de dood.

De dood is dus feitelijk het product van het leven. En hier denken wij aanstonds aan de modewijsbegeerte van Heidegger en Sartre, de filosofie van den dood, een wijsheid, aan welke de bekende prof. Beerling zijn proefschrift wijdde.

Hier weer een poging van den mensch, om de vrees voor den dood uit zijn leven te bannen. Ik kom er in een volgenden brief nog op terug.

Als in die dramatische ontwikkeling de mensch daár is met zijn hoogstsamengesteld zenuwstelsel, dan ontstaat de pijn, maar de hersenen werken dan ook de angst voor de toekomst, die het minder ontwikkelde dier niet kent. En die angst voor wat komen zal bepaalt de mensch allicht met de zelfvernietiging.

De zin van dat schouwspel is ons niet bekend, dus verzucht de bioloog, de natuurkundige. Misschien, zegt hij, heeft de mysticus gelijk, zooals ook Hegel het leerde, dat die zin niets anders is dan de zelfbewustzijnswording van God. Zóó, dat alles, heel die levensstroom, ten slotte uitmondt in die algemeene eenheid, en versmelting van alle leven in het eene bewusteloze, waaruit het alles te voorschijn kwam. Hier weer het oude verschijnsel, dat, als de wetenschap niet meer voort kan, zij vlucht in de mystiek.

Deze „ontdekking“ vindt ook weer steun in hetgeen men ons nu van het atoom weet te vertellen, als een wonderlijke kosmos in het klein, die wij door een storing zóó in de war kunnen brengen, dat energieën, krachten, loskomen, die verschrikkelijke dingen kunnen werken. Men denke aan de atoombom. En aan de vrees van den natuurkundige, dat hij straks de macht zoude ontvangen, heel de wereld uiteen te doen spatten.

Maar daarover en over de werking van dit biologisch wereldbeeld voor gansch het leven een volgenden keer. Met hartelijke groeten en heilbede uw toegenegen

MARNIX.

PERSSCHOUW

Radio-toespraak.

Thans ontvang ik van de redactie van „De Hervormde kerk“ dezen brief:

's-Gravenhage, 15 Juli 1949.
Scheveningsweg 72
Telefoon 532365

De Hooggeleerde Heer
Prof. Dr K. Schilder,
Vloeddijk 14,
KAMPEN.

Hooggeleerde Heer,

De redactie van „De Hervormde Kerk“ heeft met grote belangstelling kennis genomen van Uw schrijven d.d. 29 Juni j.l., hetwelk enige opmerkingen bevatte over een artikel in ons blad van 25 Juni 1949 van mijn hand.

Het heeft ons enigszins verwonderd, dat U de juistheid van dat wat in dit artikel geponeerd werd, zegt aan te vechten, doch elke adstructie hiervan achterwege laat. Zoudt U daarom zo goed willen zijn ons de copie van Uw redevoering te doen toekomen en die passages aan te strepen, die naar het U voorkomt, de beweringen van dat artikel logenstraffen? Indien het blijkt dat hetgeen ik meen gehoord te hebben in strijd is met dat wat U inderdaad gezegd hebt, ben ik natuurlijk bereid deze uittalingen te herroepen.

U bij voorbaat voor Uw dienstvaardigheid dankend, met vriendelijke groeten, hoogachtend,

Redactie „DE HERVORMDE KERK“.

(w. g.) N. G. J. VAN SCHOUWENBURG.

Daarop is door ondergeteekende als volgt geantwoord:

Kampen, 23 Juli 1949.

Redactie „De Hervormde Kerk“,
Scheveningsweg 72,
DEN HAAG.

Geachte Redactie,

Niet aan U, dunkt mij, doch aan mij is reden gegeven, om „enigszins verwonderd“ te zijn. Uw redactie heeft omtrent mijn radio-toespraak stellige beweringen gedaan; ze heeft daar toch zeker concrete gegevens voor gehad, waarvoor de schrijver instond, die toch niet op losse praatjes van onverantwoordelijke lieden is afgestaan? Ik zou den betreffenden redacteur beleedigen, als ik dit aannam. Temoer, waar hij op stellingen toon aan zijn uiterst hoffelijke kritiek op wat ik zonder eenigen twijfel bewoerd werd gezegd te hebben mis of meer stellige desiderata verbond, die door de N. C. R. V. zouden moeten worden aangehoord en overwogen; en die hierop neerkwamen, dat uittalingen als van mijn radiotoespraak niet voor de microfoon eener christelijke radiovereniging behoorden te worden toegelaten. De geachte redacteur had het zelfs over heel wat teksten, die te pas zouden gebracht zijn — men kan ook zeggen: te onpas — door ondergeteekende.

Ik vroeg hem bewijs; ik vroeg hem zelfs maar een paar van die teksten te noemen. Antwoord ontvang ik niet; niet één „uitspraak“, zelfs niet één van de vele „teksten“ wordt genoemd. Nu wordt op mij de bewijslast gelegd. Maar die rust op den beschuldiger. Kan hij zijn stellige beweringen niet handhaven, die toch grond waren voor een gepeperd advies-van-excommunicatie-door-de-N.C.R.V., dan moet hij excuus maken en mij niet vragen, te bewijzen, dat ik me heusch fatsoenlijk heb gedragen tegenover de mij ontvangende vereniging, nog wel op pinksternmorgen. Ik herhaal mijn verzoek: bewijzen of terugnemen. Een betuiging van leedwezen is voor „een zekeren“ prof. S. niet noodig.

Want het gaat mij niet om mij, doch om het recht van degenen, die den grondslag der N.C.R.V. aanvaarden. Ik meen, dat met dien grondslag volkomen in overeenstemming is, wat ik zeide: dat God laat betuigen, op pinksterdag, dat alleen de historische Jezus van Nazareth, Gods Zoon en Zoon des menschen, de in de Schriften geteekende en beloofde Messias is. En ook, dat iedere groep, en ieder blad, en iedere theologenkring, en iedere zich als oecumenisch aandienende kerk of vergadering aan die openbaring gebonden is, alleen